

УДК [349.6+349.4](477)

DOI <https://doi.org/10.32844/2618-1258.2025.3.29>

СПЕСІВЦЕВ Д.С., СТАРЧУК О.В.

ВЗАЄМОЗВ'ЯЗОК ПУБЛІЧНО-ПРАВОВОГО ТА ПРИВАТНО-ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ЛІСОВИХ ВІДНОСИН У МЕЖАХ МЕХАНІЗМУ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЕКОЛОГІЧНОЇ СТІЙКОСТІ ЛІСІВ В УКРАЇНІ**THE INTERCONNECTION BETWEEN PUBLIC AND PRIVATE LAW REGULATION OF FOREST RELATIONS WITHIN THE MECHANISM FOR ENSURING THE ECOLOGICAL SUSTAINABILITY OF FORESTS IN UKRAINE**

Стаття присвячена розгляду окремих особливостей взаємозв'язку публічно-правового та приватно-правового регулювання відносин, що виникають з приводу володіння, користування та розпорядження лісом у межах комплексного механізму забезпечення екологічної стійкості лісових екосистем.

Авторами окреслюється сучасна роль лісу у вирішенні глобальної проблеми кліматичних змін. Розглядаються історичні особливості становлення права власності на ліси на територіях, що перебувають у межах сучасної України. Окреслюється специфіка співвідношення публічних та приватних інтересів у правовому регулюванні суспільних відносин, а також висвітлюються характер і зміст публічно-правового та приватно-правового регулювання лісових відносин у межах механізму забезпечення екологічної стійкості лісів.

Визначається, що в умовах монополії державної власності на ліси в Україні держава виконує подвійну роль у процесі забезпечення екологічної стійкості лісових екосистем, оскільки з одного боку, концентруючи у своїх руках правотворчі функції, забезпечує формування та функціонування відповідних механізмів, а з іншого – здійснюючи правоможності власника лісу, дотримується моделей поведінки, визначених відповідними механізмами.

Формується висновок, що у межах юридичного механізму забезпечення екологічної стійкості лісів посередництвом публічно-правових норм визначаються основні цілевказівки діяльності відповідних органів державної влади, їх службових та посадових осіб, а також в узгодженні із спеціально-дозвільним правовим режимом діяльності відповідних суб'єктів визначаються способи досягнення визначених цілей. Водночас приватно-правові положення визначають конкретні форми (у тому числі договірні) реалізації державою в особі відповідних суб'єктів правоможностей власника лісу посередництвом яких на рівні відносини за участю конкретних фізичних та юридичних осіб досягаються поставлені завдання.

Водночас, крім того, використовуючи публічно-правові механізми пільгового оподаткування, кредитного фінансування та ін. держава може стимулювати майновий оборот речей, створених з використанням деревини, сприяючи застосуванню приватно-правових конструкцій для досягнення екологічної стійкості лісів шляхом продовження строку перебування деревної продукції у майновому обороті.

Ключові слова: *нерухомість, права на нерухомість, право власності, речові права, ліси, лісове господарство, екологічна стійкість лісів, сталий (стійкий) розвиток, захист рослин*

© СПЕСІВЦЕВ Д.С. – кандидат юридичних наук, доцент, доцент кафедри цивільно-правових дисциплін (Волинський національний університет імені Лесі Українки)

© СТАРЧУК О.В. – кандидат юридичних наук, доцент, доцент кафедри цивільно-правових дисциплін (Волинський національний університет імені Лесі Українки)

Стаття поширюється на умовах ліцензії CC BY 4.0

The article is devoted to the consideration of certain features of the interconnection between public and private law regulation of relations arising from the ownership, use, and disposal of forests within the framework of a comprehensive mechanism for ensuring the ecological sustainability of forest ecosystems.

The authors outline the current role of forests in addressing the global problem of climate change. The historical features of the establishment of property rights to forests in the territories within the boundaries of modern Ukraine are discussed. The specifics of the relationship between public and private interests in the legal regulation of social relations are outlined, and the nature and content of public and private law regulation of forest relations within the mechanism for ensuring the ecological sustainability of forests are highlighted.

It is determined that under the conditions of state monopoly on forest ownership in Ukraine, the state plays a dual role in ensuring the ecological sustainability of forest ecosystems, since, on the one hand, it concentrates law-making functions in its hands, ensuring the formation and functioning of appropriate mechanisms, and on the other hand, by exercising the legal powers of the forest owner, it adheres to the models of behavior defined by the relevant mechanisms.

The conclusion is that within the legal mechanism for ensuring the ecological sustainability of forests through public law norms, the main objectives of the activities of the relevant state authorities, their officials and civil servants are determined, and in accordance with the special licensing legal regime for the activities of the relevant entities, the means of achieving the defined goals are determined. At the same time, private law provisions determine the specific forms (including contractual) of the state's implementation, represented by the relevant entities, of the legal rights of the forest owner, through which the set tasks are achieved at the level of relations involving specific individuals and legal entities.

At the same time, in addition to using public law mechanisms for preferential taxation, credit financing, etc., the state can stimulate the turnover of goods made from wood, promoting the use of private law structures to achieve environmental sustainability of forests by extending the period of wood products in property turnover.

Key words: *real estate, real estate rights, property rights, real rights, forests, forestry, environmental sustainability of forests, sustainable development, plant protection.*

Постановка проблеми. Протягом усієї історії розвитку людства ліс відігравав важливу роль у забезпеченні його життєдіяльності і при цьому цінність цього ресурсу не змінювалася у ході еволюції. По мірі технічного поступу людині відкривалися лише нові раніше невідомі властивості відповідних екосистем та матеріалу, які вкотре підтверджували їх важливе значення як для повсякденного життя, так і для технологічного зростання цивілізації. У зв'язку з цим і уявлення про можливість «володіння» лісом, а також вилучення з нього корисних властивостей також еволюціонували по мірі розвитку суспільства.

Наприклад, у стародавні часи в окремих місцевостях ліс наділявся священними ознаками у зв'язку з чим ставав об'єктом молебнів [1, с. 22], а окремі акти поведінки щодо нього могли потрапляти під дію табу (заборон) [2, с. 59]. Останні ж, своєю чергою, виступають одним з первісних джерел регулювання у тому числі майнових відносин у суспільстві [3, с. 142–143, 146]. При цьому у контексті останніх слід також враховувати, що ліс виступав важливими джерелом продуктів харчування, ліків, а також місцем проживання хутрових звірів, шкіра яких і сьогодні особливо цінується в якості енергозберігаючого матеріалу для виготовлення одягу у той час у стародавні часи (особливо у місцевостях з помірним та холодним кліматом) для неї просто не існувало альтернатив.

Окреслені властивості визначали цінність лісу, зокрема і як мисливських угідь, які дозволяли задовольняти базові потреби людини у їжі та одязі. Своєю чергою у місцевостях з теплим кліматом ліс також сприяв розвитку цивілізації, хоча і у дещо специфічному або навіть «викривленому» з точки зору сучасної людини розумінні. В якості прикладу виступають ліси Месоамерики, які вирубувалися у ході зростання населення урбанізованих міст для підготовки ділянок під посіви (так зване «підсічне землеробство»), які, своєю чергою, у силу специфіки родючого шару відповідної місцевості швидко приходили у непридатність [1, с. 69].

Більше того, як стверджується у сучасних дослідженнях, оволодіння вогнем у період 80 – 150 тис. років тому ознаменувало одну з важливих віх розвитку цивілізації і стало відправною

точкою еволюції енергетики [4, с. 16]. При цьому закономірно, що саме деревні ресурси у зв'язку з їх доступністю та енергетичними властивостями стали основним енергоносієм.

Незважаючи на технічний прогрес і поступовий перехід людства до використання відновлювальних джерел енергії ліс залишається одним з важливих природних ресурсів значення якого сьогодні актуалізувалося ще більше у зв'язку з сучасними викликами з якими зіштовхнулася уся людська цивілізація. Йдеться про зміну клімату і роль лісу у досягненні кліматичної нейтральності, зокрема посередництвом здатності накопичувати вуглець.

Однак стрімка тенденція до збільшення енергоспоживання людством змушує з одного боку збільшувати площі лісів, а з іншого – використовувати ліс у зв'язку з його абсорбуючими властивостями в якості матеріалів виготовлення «довговічних речей» для забезпечення тривалого зберігання вуглецю [5, с. 4–5].

Таке використання лісових ресурсів в якості своєрідних природних банків шкідливих викидів вимагає формування оптимальної стратегії управління ними, яка при цьому повинна забезпечувати не збільшення і консервування лісових площ, а оптимізацію процесів збереження, відтворення та використання лісу. В якості фундаменту такої стратегії сьогодні виступила концепція сталого (стійкого) розвитку, яка, будучи втіленою у сталому управлінні лісом, здатна забезпечити досягнення екологічної стійкості лісових екосистем.

Поряд із цим, комплексний і водночас інтегральний характер цієї концепції піднімає цілу низку публічно-правових та приватно-правових питань, пов'язаних з використанням лісових ресурсів, багато з яких перебувають у міцних взаємозв'язках між собою. Одним з них виступає питання співвідношення публічних та приватних інтересів у ході проектування та функціонування механізму забезпечення екологічної стійкості, урахуваючи у тому числі характер власності на ліси в Україні, а тому і гармонізацію публічно-правового та приватно-правового регулювання відносин, що виникають з приводу володіння, користування та розпорядження лісом у межах комплексного механізму забезпечення екологічної стійкості лісових екосистем.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання правового забезпечення екологічної стійкості лісів тією чи іншою мірою ставало предметом наукового аналізу таких вчених правників як О. П. Білан, Ю. П. Боснюк, В. В. Васильєв, Н. С. Гавриш, А. П. Гетьман, Х. А. Григор'єва, М. А. Гордійчук, Б. М. Дронів, Н. М. Дуда, Є. С. Дурнов, А. В. Духневич, Б. В. Киндюк, Л. В. Кондуророва, П. Ф. Кулинич, Т. В. Курман, Р. П. Луцький, В. А. Маляренко, А. М. Мірошніченко, В. В. Носік, В. І. Ольшанченко, В. Є. Рубаник, Р. Ф. Смолярчук, Ю. В. Сокур, Д. Л. Фелюк, Є. О. Харитонов, І. В. Хом'як, М. В. Шульга та ін.

Постановка завдання. Мета статті полягає у визначенні окремих особливостей взаємозв'язку публічно-правового та приватно-правового регулювання відносин, що виникають з приводу володіння, користування та розпорядження лісом у межах комплексного механізму забезпечення екологічної стійкості лісових екосистем.

Основний матеріал дослідження. Незважаючи на те, що на ранніх стадіях розвитку людства ліс перебував під особливою охороною, на тлі еволюції майнових відносин і зміни релігійної парадигми «багатство» лісу стимулювало його перетворення з «недоторканої місцевості» у об'єкт володіння та експлуатації. У зв'язку з чим виникнення позитивного права як результату появи надлишкового продукту у формі приватної власності [6, с. 39], вважаємо, супроводжувалося у тому числі процесом пропрієтизації лісових екосистем. Адже, як відомо, саме майнові відносини і у тому числі відносини землекористування стали важливим джерелом звичаєвого права [7, с. 37] у зв'язку з чим цілком закономірно, що перші норми писаного права, присвячені володінню та користуванню лісовими екосистемами, цілком логічно ґрунтуються на нормах звичаєвого права, що дає підстави стверджувати про початок розгляду лісу як об'єкта «власності» ще до процесу інституціоналізації перших державних утворень або, принаймні, майже одночасно з початком такого процесу.

Хоча при цьому протягом усієї історії розвитку людства чітко простежуються тенденції встановлення саме колективної або ж спільної власності на ліси.

Наприклад, питання використання лісу ставало предметом правового регулювання у тому числі «Руської правди» як різновиду писаної форми звичаєвого права [7, с. 39]. Зокрема у дослідженні В. Є. Рубаника, відзначається, що на ранніх стадіях розвитку Київської держави лісові угіддя, як правило, залишалися в общинному користуванні, а сама громадська (общинна) власність була у відповідний період досить поширеною формою власності [8, с. 12, 39]. Хоча при цьому, на переконання І. В. Хом'як, заборони, які встановлювалися стосовно полювання у лісах на рівні положень «Руської правди» захищали не істот, які проживали у лісах, а права власників лісів [1, с. 78], тобто мали не екологічну, а майнову (економічну) спрямованість.

Також, наприклад, литовське законодавство, яке діяло на території, що перебуває у межах сучасної України, чітко відносило ліси до «лежачої маєтності» [8, с. 97], тобто до нерухомого майна, а запорізьким звичаєвим правом ліси та мисливські угіддя на рівні з іншим нерухомим майном виокремлювалися посередництвом правового режиму і при цьому відносилися до загальної державної власності [8, с. 267–268]. Крім того, у ході подальшого розвитку майнових відносин та механізмів їх правового регулювання ліси також переважно зосереджувалися у руках держави. Зокрема законодавством Російської імперії встановлювалося право державної власності на відповідні ресурси [8, с. 296].

Більше того, окреслений підхід набув значення системного і активно впроваджувався у ході подальших соціально-економічних та суспільно-політичних змін. Наприклад, як відмічає Б. В. Киндюк, положення прийнятого 13 січня 1919 року Закону «Про ліси в УНР» передбачали націоналізацію лісів усіх категорій й утворення за їх рахунок лісового фонду України. При цьому разом з лісами націоналізації підлягали споруди, будівлі та будинки, розташовані у лісах. І водночас законодавчий акт характеризується як «більш м'який» порівняно з актами більшовицького уряду, оскільки на відміну від них передбачав не повну націоналізацію лісу, а встановлював право «трудова господарів» володіти до 15 десятин лісу, а також право приватних власників володіти дачними ділянками лісу до 5 десятин [9, с. 26].

Своєю чергою основним програмним положенням радянської влади виступало встановлення монополії держави на засоби виробництва у тому числі на землю, а тому і на ліси, що з юридичної точки зору забезпечувалося державною власністю на відповідні ресурси. Саме тому, як зазначає Р. Ф. Смолярчук, на початку ХХ століття декретами радянської влади «Про землю» 1917 року та «Про ліси» 1918 року, а згодом і Законом УСРР «Про ліси» проголошувалася і у подальшому неодноразово констатувалася державна власність на землю. Хоча у кінцевому рахунку лише окремі невеликі ділянки лісу залишалися у користуванні приватних осіб або їх об'єднань. Крім того, «генетична близькість» і навіть «зрощування» державної та місцевої влади у межах радянської парадигми призвело до того, що навіть колгоспні ліси розглядалися, зокрема на рівні Лісового кодексу УРСР 1979 року як частина єдиного державного лісового фонду [10, с. 34–38]. Тому лише у ході подальшого розмежування державної та комунальної власності після здобуття Україною незалежності було диференційоване право власності держави та територіальних громад на ліси.

Тим не менше положення чинного Лісового кодексу України (далі – ЛК України) обмежують можливість набуття у приватну власність лісів лише «замкненими» земельними лісовими ділянками загальною площею до 5 гектарів з можливістю збільшення цієї площі за рахунок спадкування (стаття 12) [11, ст. 12].

При цьому згідно з офіційними даними наразі 74% усіх лісів України перебуває у державній власності, 13% – у комунальній, 7% – не надано у користування, і лише 0,1% – у приватній власності [12, с. 3].

Таким чином сьогодні склалася ситуація, коли з одного боку держава залишається практично монополістичним власником лісу в Україні, що у цілому можна вважати фактором, який сприяє більш оперативному втіленню у життя цілей сталого розвитку лісових екосистем, проте з іншого боку ліси України, як зазначається у частині другій статті 1 ЛК України є, зокрема національним багатством, яке виконує у тому числі і здоров'я, рекреаційні та естетичні функції і є джерелом для задоволення потреб суспільства у лісових ресурсах [11, ст. 1].

Інакше кажучи держава Україна з одного боку виступає власником лісів, а з іншого боку, являючи собою форму самоорганізації людей, виконує відносно фізичних та юридичних осіб публічні функції у тому числі і щодо лісів, у зв'язку з чим не може виступати у відносинах з такими особами виключно у правовому статусі власника нерухомого майна – лісу, визначеного Цивільним кодексом України (далі – ЦК України), особливо зважаючи на те, що наразі ліси не фрагментовані повністю посередництвом визначення лісових ділянок. Тобто землі не під усіма лісовими екосистемами України наразі індивідуалізовані посередництвом визначення земельних ділянок під ними, що ускладнює ідентифікацію таких лісів власне як повноцінних об'єктів нерухомого майна у юридичному сенсі (чітко ідентифікованих географічно та юридично з визначенням прав на них).

У зв'язку з цим держава, залишаючись з одного боку власником лісів, наділена відносно них усією повнотою правомочностей володіння, користування та розпорядження (частина перша статті 317 ЦК України) [13, ст. 317], а з іншого боку, виконуючи публічно-правові функції, зобов'язана забезпечити доступ суспільства до лісових ресурсів, що «розбавляє» у межах правового статусу держави і відповідних органів державної влади як суб'єктів, що реалізують

правосуб'єктність держави у приватних майнових правовідносинах [14, с. 10, 27–30], суб'єктивні права та обов'язки власника повноваженнями і обов'язками публічно-правового порядку.

Тут же не можна проігнорувати диференціацію приватного і публічного інтересу за якої приватним є інтерес (тобто прагнення) конкретної особи [15, с. 28] у задоволенні своїх власних потреб, а публічним – інтерес усього суспільства, що відображає його загальні потреби і при цьому задоволення якого призводить до задоволення у тому числі приватних інтересів, хоча і у опосередкованій формі [16, с. 300].

За таких умов інтерес держави у забезпеченні екологічної стійкості лісів є одночасно приватним, тобто таким, що забезпечує «приватні» інтереси держави як власника (якщо взагалі можна стверджувати про повноцінну притаманність державі «приватного» інтересу), а також публічним, тобто таким, що задовольняє приватні інтереси інших осіб (суспільства) і у цілому глобальний інтерес держави як публічно-правового утворення, а не приватного власника лісів. Тим більше що, як зазначає О. П. Білан, головний та основний інтерес держави і усього суспільства у приватно-правових відносинах полягає у забезпеченні публічного порядку (основ правопорядку) [17, с. 138].

У контексті правового забезпечення екологічної стійкості лісів це вимагає від законодавця досить структурованого і ретельного підходу у ході формування законодавчих механізмів правового регулювання суспільних відносин щодо володіння, користування та розпорядження лісовими ресурсами, адже такі механізми повинні враховувати характер зв'язків між суспільними відносинами різної галузевої належності і водночас галузеві особливості їх правового регулювання. У цьому аспекті стало управління як напрям діяльності у сфері лісогосподарювання покликане забезпечити втілення у життя концепції сталого розвитку, яка є глибокою, комплексною та інтегративною ідеєю упровадження принципів оптимізації та балансування практично у всі сфери суспільних відносин, що тією чи іншою мірою пов'язані з використанням лісових ресурсів або можливим негативним впливом, здійснюваним на лісові екосистеми. Як зазначається у сучасних дослідженнях, сталий розвиток передбачає оптимальну еволюцію у соціальній, економічній та екологічній сферах, спрямовану на задоволення потреб сучасного покоління без спричинення шкоди для майбутніх поколінь [18, с. 73]. Інакше кажучи, сталий розвиток лісових екосистем передбачає гармонізацію економічного, соціального та екологічного аспектів у життєдіяльності людини, у тому числі при здійсненні господарської діяльності.

Тобто екологічна сталість лісу не виключає використання деревини, а робить таке використання більш оптимальним, тобто гармонізує процеси формування, використання та охорони лісів.

У зв'язку з цим, вважаємо, що відповідні механізми правового регулювання у цілому варто розглядати у двох розрізах – публічно-правовому та приватно-правовому.

Як показав проведений нами вище науковий аналіз, а також дослідження В. В. Васильєва, приватні і публічні інтереси завжди стоять поруч, що визначається у тому числі і їх спільним корінням. Більше того, за характером забезпечуваного галузями права інтересу також можна диференціювати масштаби правового регулювання відносин у сфері забезпечення екологічної стійкості лісів як різновидів нерухомого майна у результаті чого публічні галузі права можуть осмислюватися як сукупність нормативних положень, що визначають концептуальний напрямок відповідної діяльності держави з її конкретизацією у діяльності конкретних суб'єктів публічного адміністрування за характером наділених повноважень і способом їх здійснення, у той час як приватно-правові галузі – як сукупність норм права, що регулюють суспільні відносини, динаміка яких спрямована на задоволення приватних інтересів щодо лісу, які при цьому або узгоджуються з публічними (не суперечать їм) або ж безпосередньо є частиною публічного у широкому розумінні інтересу. Наприклад, здійснення державою права власності на ліси, що, як правило, передбачає дотримання власником в особі відповідного суб'єкта публічного адміністрування адміністративних процедур прийняття рішень, як правило, є частиною реалізації публічних інтересів, хоча у такий спосіб у тому числі у межах специфічної цивільно-правової форми здійснюється право власності з чим, як правило, пов'язується задоволення «приватного інтересу». І у цьому сенсі слід звернутися до позиції Є. О. Харитонова, що сама диференціація приватного та публічного права є науковою абстракцією, що дає змогу у найбільш загальному осмисленні характеризувати два основні напрямки правового регулювання суспільних відносин і водночас у сукупності приватне та публічне право утворює єдину загальну систему об'єктивного права [19, с. 9–10].

У контексті юридичного механізму забезпечення екологічної стійкості лісів в Україні це означає, що положеннями публічного та приватного права формуються два основні напрямки або

ж «треки» впливу права на суспільні відносини щодо володіння, використання та розпорядження лісовими ресурсами.

У межах публічно-правового напрямку посередництвом регулятивного впливу визначаються концептуальні програмні положення управління лісовими ресурсами, мета та основні цілевказівки цього процесу. В окремих випадках відбувається корегування повноважень суб'єктів публічного адміністрування або ж формування нових інституцій задля досягнення виконання поставлених завдань, на рівні законодавчих і підзаконних актів встановлюються інструменти досягнення відповідної мети. Саме ж управління лісовими ресурсами здійснюється у межах виконання завдань конкретними ланками вертикалі суб'єктів публічного адміністрування. При цьому важливо урахувати частину другої статті 19 Конституції України, якою фактично на відповідних осіб поширено спеціально-дозвільний правовий режим діяльності [20, ст. 19].

Інакше кажучи, посередництвом базових програмних документів держава визначає основні напрямки і способи забезпечення екологічної стійкості лісів (вирішення проблем сертифікації лісів, знеліснення, підвищення ефективності рубок, забезпечення природоохоронних зон), у той час як посередництвом законодавчих та підзаконних актів визначаються конкретні гнучкі механізми та засоби досягнення відповідної мети шляхом наділення органів державної влади, їх службових та посадових осіб відповідними повноваженнями і покладаючи на фізичних та юридичних осіб суб'єктивні обов'язки. У результаті цього, керуючись відповідними положеннями, вертикаль суб'єктів публічного адміністрування має можливість досягти поставлених завдань.

Водночас у межах приватно-правового треку регулювання, яке характеризується як загально-дозвільне, суб'єкти цивільного права, як зазначала І. В. Жилінкова, наділені широким вибором форм та способів реалізації своїх прав [21, с. 103]. І при цьому саме приватно-правове регулювання суспільних відносин забезпечує упорядкування основного обсягу майнових зв'язків. Лише, як правило, фінансові та бюджетні відносини, що також мають майновий характер, не охоплюються нормами цивільного права у зв'язку з тим, що засновані на імперативному та субординаційному управлінні. Виокремлення ж інших майнових відносин за участю суб'єктів публічного адміністрування з-під впливу цивільного права є недоцільним у силу того, що, по-перше, положеннями чинного законодавства України за ними зберігається можливість вступу у майнові відносини з фізичними та юридичними особами на засадах юридичної рівності, а, по-друге, цивільно-правова форма повністю узгоджується зі спеціально-дозвільним типом правового регулювання діяльності відповідних суб'єктів публічного адміністрування.

Саме тому здійснення відповідними особами правоможностей розпорядження щодо певного майна (у тому числі щодо лісу) в якості його власника реалізовується у межах способу, що відповідає спеціально-дозвільному типу, властивого публічному праву, проте у межах можливостей, наданих такому суб'єкту загально-дозвільним цивільно-правовим регулюванням, визначеним нормами цивільного права.

В якості прикладу можна навести поширені в Україні механізми відчуження лісгоспами лісу за так званими прямими договорами, які, на переконання деяких суб'єктів правотворчої ініціативи, виступають корупціогенними факторами [22] нейтралізація яких власне і передбачає прийняття спеціального Закону, спрямованого на запровадження ринкових механізмів обороту деревини одним з прикладів чого виступає, на жаль, відхилений у квітні 2025 року проєкт Закону «Про ринок деревини», зареєстрований у Верховній Раді України ще 10 вересня 2021 року за № 4197-д. [23]. Хоча реалізація у такому разі договірної форми регулювання відносин все одно спрямовується на забезпечення загального блага [24, с. 41].

Таким чином, діяльність у тому числі суб'єктів управління у сфері лісового господарства для досягнення екологічної стійкості лісів є неможливою без використання приватно-правових механізмів, які виступають основним засобом забезпечення цивільного обороту деревини.

При цьому, як зазначає Є. О. Харитонов, як правило, відносини фізичних та юридичних осіб з державою, регулюються саме на публічно-правових засадах, у той час як відносини між приватними особами – на приватно-правових [19, с. 10].

У контексті складності взаємозв'язків, що складаються у сфері лісгосподарювання, це означає, що держава визначає основні напрями реалізації державної політики у сфері забезпечення екологічної стійкості лісів і при цьому у ході сталого управління лісовим господарством реалізовує правоможності власника, вступаючи у тому числі з фізичними та юридичними особами у майнові відносини на засадах юридичної рівності. При цьому також посередництвом встановлення на рівні положень нормативно-правових (у тому числі законодавчих) актів моделей поведінки учасників приватних відносин, а також використовуючи різні «стимули» звернення

саме до таких моделей (наприклад, податкові пільги, доступні кредити на модернізацію лісогосподарських підприємств тощо) держава здатна забезпечувати досягнення екологічної стійкості лісу у тому числі опосередкованим впливом на приватні правовідносини.

Висновки і перспективи подальших досліджень. Підводячи підсумок під проведеним аналізом, необхідно зазначити, що протягом усієї історії розвитку людства лісові ресурси відігравали важливу роль в еволюції цивілізації, виступаючи на ранніх етапах джерелом їжі, лікарських засобів, енергоносіїв та будівельних матеріалів. У ході технологічного поступу значення лісу у життєдіяльності людини не змінилося, «модернізації» зазнали лише форми використання лісових ресурсів. Крім того, цінність лісових екосистем обумовила і санкціонування щодо них переважно колективної або ж спільної, проте не приватної, власності, яка сьогодні трансформувалася у державну власність.

В актуальних умовах в Україні склалася монополія державної власності у сфері лісогосподарування і при цьому сучасні виклики у формі кліматичних змін на планеті визначають необхідність ретельного конструювання та забезпечення ефективного функціонування механізмів досягнення екологічної стійкості (сталості) лісу як ресурсу, що здатен нейтралізувати негативний антропогенний вплив на природне середовище.

За таких умов держава виконує подвійну роль у відповідному процесі, оскільки з одного боку, концентруючи у своїх руках правотворчі функції, забезпечує формування та функціонування відповідних механізмів, а з іншого – здійснюючи правоможності власника лісу, дотримується моделей поведінки, визначених відповідними механізмами. Тобто держава у тому числі в особі відповідних органів влади, їх службових та посадових осіб потрапляє одночасно під вплив публічно-правових та приватно-правових норм у чому, однак, немає жодної суперечності.

У межах юридичного механізму забезпечення екологічної стійкості лісів посередництвом публічно-правових норм визначаються основні цілевказівки діяльності відповідних органів державної влади, їх службових та посадових осіб, а також в узгодженні із спеціально-дозвільним правовим режимом діяльності відповідних суб'єктів визначаються способи досягнення визначених цілей. Водночас приватно-правові положення визначають конкретні форми (у тому числі договірні) реалізації державою в особі відповідних суб'єктів правоможностей власника лісу посередництвом яких на рівні відносин за участю конкретних фізичних та юридичних осіб досягаються поставлені завдання. Це дозволяє характеризувати публічно-правове регулювання у сфері лісогосподарування як форму, а приватно-правове як зміст діяльності із забезпечення екологічної стійкості лісів.

Водночас, крім того, використовуючи публічно-правові механізми пільгового оподаткування, кредитного фінансування та ін. держава може стимулювати майновий оборот речей, створених з використанням деревини, сприяючи застосуванню приватно-правових конструкцій для досягнення екологічної стійкості лісів шляхом продовження строку перебування деревної продукції у майновому обороті.

У зв'язку з цим лише комплексне і водночас гармонійне поєднання приватно-правового та публічно-правового регулювання у межах юридичного механізму забезпечення екологічної стійкості лісів в Україні здатне найбільш ефективним шляхом сприяти досягненню поставлених екологічних, економічних та соціальних завдань такого механізму.

Список використаних джерел:

1. Хом'як І. В. Історія екології: навч. посіб. Житомир: Вид-во ЖДУ імені Івана Франка, 2023. 310 с.
2. Дуда Н. М. Символ дерева у первісній культурі. *Науковий вісник Національного лісотехнічного університету України*. 2006. Вип. 16.4. С. 57–62.
3. Васильєв В. Еволюція правових засобів саморегулювання майнових цивільних відносин. *Юрид. вісн.* 2019. № 4. С. 142–148.
4. Маляренко В. А. Енергетика і навколишнє середовище. Харків: САГА, 2008. 364 с.
5. New EU Forest Strategy for 2030: Communication from the Commission to the European Parliament, the Council, the European Economic and Social Committee and the Committee of the Regions (Brussels, 16 July, 2021) (COM (2021) 572 final). URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/ALL/?uri=COM%3A2021%3A572%3AFIN> (access date: 30.12.2024).
6. Луцький Р. П. Позитивне право та природне право: опозиція категорій. *Часопис Київ. ун-ту права*. 2011. № 4. С. 38–41.
7. Сокур Ю. В., Дурнов Є. С. Феномен українського звичаєвого права. *Митна справа*. 2013. № 6 (90), ч. 2, кн. 1. С. 34–41.

8. Рубаник В. Є. Інститут права власності в Україні: проблеми зародження, становлення й розвитку від найдавніших часів до 1917 року: Історико-правове дослідження. Харків: Легас, 2002. 346 с.
9. Киндюк Б. В. Історико-правова характеристика закону «Про ліси в УНР». *Право і суспільство*. 2013. № 6. С. 24–28.
10. Смолярчук Р. Ф. Розвиток правового режиму лісів земельних громад та колгоспних лісів на території України в радянський період. *Акту. пробл. вітч. юриспруденції*. 2016. № 6, т. 1. С. 34–39.
11. Лісовий кодекс України: Закон України від 21.01.1994 р. № 3852-ХІІ. *Відом. Верхов. Ради України*. 1994. № 17. Ст. 99 (із змінами).
12. Публічний звіт Голови Державного агентства лісових ресурсів України за 2024 рік. Державне агентство лісових ресурсів України. URL: <https://forest.gov.ua/storage/app/sites/8/uploaded-files/%20звіт%20за%202024%20рік.pdf> (access date: 17.07.2025).
13. Цивільний кодекс України: Закон України від 16.01.2003 р. № 435-ІV. *Відом. Верхов. Ради України*. 2003. №№ 40–44. Ст. 356 (із змінами).
14. Ольшанченко В. І. Цивільно-правова відповідальність держави Україна перед суб'єктами підприємницької діяльності: дис. ... канд. юрид. наук. Харків, 2021. 230 с.
15. Кондуфорова Л. В. Поняття «приватний інтерес» та його співвідношення із суміжними правовими категоріями. *Право і суспільство*. 2020. № 1, ч. 2. С. 26–32.
16. Доценко О. М. Природа права на особисте життя. *Вісник Харківського національного університету внутрішніх справ*. 2011. № 1 (52). С. 296–302.
17. Білан О. П. Інтереси держави і суспільства у цивільному законодавстві України. *Держава і право*. Київ, 2014. Вип. 63. С. 131–138.
18. Буканов Г. М. Концепція сталого розвитку як основа формування державної екологічної політики на державному та регіональному рівнях. *Вчені записки ТНУ імені В. І. Вернадського. Серія: Державне управління*. 2020. Том 31 (70). № 3. С. 71–76.
19. Харитонов Є. О. Проблемні питання визначення співвідношення понять «приватне право», «цивільне право» та «цивільне законодавство». *Часопис цивілістики*. 2013. Вип. 14. С. 7–14.
20. Конституція України: станом на 10.07.2025 р. *Відом. Верхов. Ради України*. 1996. № 30. ст. 141 (зі змінами).
21. Жилінкова І. Особливості здійснення суб'єктивних цивільних прав. *Вісн. Акад. прав. наук України*. Харків, 2012. № 1 (68). С. 100–107.
22. Пояснювальна записка до проекту Закону України Про ринок деревини, зареєстрованою у Верховній Раді України 10.09.2021 р. за № 4197-д <http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc34?id=&pf3511=72719&pf35401=552686> (дата звернення: 20.07.2025).
23. Про ринок деревини: проєкт Закону, зареєстрований у Верховній Раді України 10.09.2021 р. за № 4197-д. URL: <http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc34?id=&pf3511=72719&pf35401=552574> (дата звернення: 20.07.2025).
24. Дронів Б. М. Взаємовплив джерел приватного і публічного права. *Право і безпека*. 2011. № 3 (40). С. 39–43.

Дата першого надходження рукопису до видання: 21.07.2025
Дата прийнятого до друку рукопису після рецензування: 27.08.2025
Дата публікації: 29.09.2025.